

PROCES WINDMOLENPARKEN IS VAAK EEN FUIK

t.a.v. Aktiecomite Voorthuizen Windmolens NEE

Ik heb kennis genomen van een aantal stukken over een windmolenpark in het recreatiegebied "Zeumeren", als mogelijke locatie in een alternatievenonderzoek van de gemeente Barneveld. Ik ben betrokken bij de NLVOW in Gelderland en heb ervaren hoe het is gegaan bij o.a. een windmolenpark bij Zevenaar. Ik herken een moedwillige opzet en wil jullie daarom waarschuwen dat er nu ook bij jullie een fuik wordt opgezet.

Haastige spoed zelden goed

Allereerst is een breder kader te bezien. Vanwege besparing van grondstoffen of vanwege verbetering van de handelsbalans is duurzame energie een goede zaak. De energietransitie motiveert zich echter met klimaatdoelen, waarin het klimaat beheersbaar wordt geacht door beperking van CO2-uitstoot. De rampscenario's die daarbij voorspeld worden maken velen zowel mismoedig als felle missionarissen daar nu snel iets aan te doen. De urgentie ligt bij hen emotioneel zo hoog, dat volgens hen vrijwel alle middelen geoorloofd zijn om het doel te bereiken.

Deze urgentie is inmiddels bestuurlijk vastgelegd, internationaal in "Parijs" en nationaal o.a. in het beleid "Windenergie op land". In de laatste is vastgelegd dat er een behoorlijke hoeveelheid windvermogen op land moet komen. Dat is bewust windvermogen en niet windenergie, want het waait onregelmatig, en aan de kust harder dan in Gelderland. Windvermogen is de dikte van de generator achter de wieken (MW), dat alleen bij de hardste wind geheel wordt benut, windenergie is wat er daadwerkelijk geleverd wordt aan het net (MWh). De subsidies duurzame energie werken veelal wel naar mate van windenergie, het realisatiebeleid echter alleen op ijzer, kunststof en koper. Als het windvermogen er eerst maar eens echt komt te staan, zo is het beleid.

Verstrengeling van belangen

Het realisatiebeleid kent echter een handicap: overheden mogen geen windmolens bouwen of exploiteren. Overheden kunnen alleen kaartjes kleuren waar windmolens zouden kunnen komen en kunnen alleen aanvragen van initiatiefnemers behandelen. De plankartjes schieten nog niet op, om echt CO2 te besparen moet er ook daadwerkelijk gebouwd worden. En daar heeft de overheid initiatiefnemers voor nodig. Als iemand zich dus meldt bij de overheid met geld en een windmolenplan dan is hij meteen een belangrijke partner van die overheid. Twee handen op één buik.

Om die initiatiefnemer te behouden gaat de overheid ver. Zo verzuchtte Liesbeth van Tongeren (GroenLinks) eens op Radio 1 dat ze er niets van snapte. Bij Stadskanaal zou een groot windmolenpark moeten komen (inmiddels is windpark De Drentse Monden klakkeloos door de Raad van State goedgekeurd). Het windmolenplan tussen twee dorpen stond dicht bij het ene dorp dan bij het andere. Op haar vraag waarom dat dan niet precies in het midden werd gepland, kreeg ze pas na aandringen het antwoord dat de initiatiefnemers daar nou net geen grondeigendom hadden.

De overheid en een willekeurige initiatiefnemer hebben elkaar dus hard nodig en helpen elkaar daarom graag. Een steuntje in de rug is dat ambtenaren menen een goede zaak te dienen en volop meewerken om een willekeurig realisatieplan gedaan te krijgen. Zo bleek uit een WOB-document per ongeluk dat ambtenaar X meldde dat er veel zienswijzen waren ingediend tegen de windbeleid in de Omgevingsvisie van Gelderland, maar dat deze ambtenaar X zitting had in de commissie voor de Nota van Zienswijzen en er voor zou zorgen dat die zienswijzen niet het windmolenpark bij Zevenaar zouden frustreren. Die ambtenaar X bleek te worden gedekt tegen "onbehoorlijk bestuur" tot en met de Raad van State, die dit zoals in 100% van de beroepsgronden negeerde met de opmerking "betoog faalt". De Raad van State oordeelt met deze afwijzing op 100% van aangevoerde tegenargumenten op tal van zittingen rond windparken, zoals dit jaar Urk, Stadskanaal en Zevenaar. Alsof er door al die advocaten en burgers tussen de honderden argumenten echt geen enkele enig hout zou snijden. Bij gelegenheid om dit zero-tolerance gedrag van de Raad van State persoonlijk te bevragen bij de scheidende vice-voorzitter van de Raad van

State antwoordde deze doodleuk en kortweg “dat er anders niets van Parijs terecht zou komen”. Het recht van “Parijs” telt dus zwaarder dan menig ander recht, waaronder het recht van omwonenden. Deze vicevoorzitter maakte er overigens wel vaker geen punt van dat in een democratie soms onrecht moet voorkomen.

Top-down dwang, maar zogenaamd vrijwillig

Terug naar het beleid “Windenergie op land”. De hoeveelheid windvermogen is daarin vastgelegd, maar moet nog een plaatsje krijgen in het land. Voor een deel daarvan heeft het Rijk gesteld zelf voor Rijksinpassingsplannen (RIP) te zorgen. Dat is een bestemmingsplan, waarbij niet zoals normaal de gemeente beslist, maar waar het Rijk het plan en de besluiten neemt. Voorbeeld van onlangs zijn Urk in het IJsselmeer en de Drentse Monden bij Stadskanaal. Voor een ander deel heeft het Rijk de provincies verantwoordelijk gemaakt. Zoals inmiddels trend is gaat dat niet met “polderen”, maar met “akkoorden” via “tafels” van betrokkenen. Destijds minister Kamp heeft de provincies bij elkaar aan een “tafel” gezet, en voordat hij zelf wegliep gesteld dat zij tezamen de doelstelling maar moesten invullen. De ene provincie heeft zich erg gedrukt door geen of alleen plankaartjes te maken (Noord-Holland, Utrecht, Limburg), andere waren haantje de voorste vanuit hun goede bedoelingen (Gelderland) en boden hoog. Bijzonder is dat Flevoland haar zeer grote “taakstelling” in één bijeenkomst regelde door alle initiatiefnemers te dwingen de hoogte en het vermogen van hun windmolens gewoon te verhogen. Gelderland bood nog bij, toen er een tekort in de “opdracht” volgens minister Kamp resteerde. Dit proces is bewust zo geregeld door het Rijk, er is niet sprake van een ministeriële taakstelling in een “maatregel van bestuur”, maar schijnbaar van een vrijwillige invulling door de provincies zelf.

Inmiddels hebben de provincies deze truc gesnapt als handig om ook gemeenten zo te dwingen. Het zogenaamde buitenparlementaire “energieakkoord” zal worden vervangen door een “klimaatakkoord” waarin provincies aan de regio’s (meerdere gemeenten samen) een “taak” zullen stellen voldoende CO2 te besparen. In deze geest handelde Gelderland al, door de onwillige gemeente Zevenaar te dwingen precies en alleen binnen haar grenzen een windmolenpark te accepteren. Dat zal ze leren dat iedereen moet meewerken aan de heilige doelstellingen.

Hier is het behulpzaam dat de Crisis- en Herstelwet via de Elektriciteitswet voorschrijft dat de provincies bij weigering door een gemeente zelf “de bevoegdheid moet toepassen” rond een provinciaal Inpassingsplan. De gemeente wordt dan buiten spel gezet en de provincie neemt het over met een Provinciaal Inpassingsplan (PIP). Maar al te graag stelt Gedeputeerde Staten daarbij duidelijk dat draagvlak bij omwonenden hier volgens hen geen rol mag spelen. In officiële berichten stelt de overheid zelfs onterecht dat de Provinciale Staten in zo’n geval de bestemmingswijziging en vergunningen echt moet verlenen. In werkelijkheid stelt de Elektriciteitswet dat de provincie dan “gronden aan moet wijzen”, dus eventueel grondpercelen elders in de provincie.

Taak tot realiseren ?

Hier komt het werkelijke probleem naar voren. Sommige provincies hebben eerst onafhankelijk van bekende initiatieven onderzocht en bepaald in welke omstandigheden een windmolenpark zou passen. Gelderland heeft echter in haar Windvisie ca. 60% van haar grondgebied als passend beoordeeld voor solitaire windmolens, en precies die locaties voor windmolenparken meegenomen waarvoor al particuliere of zakelijke initiatieven bestonden. Want dat geeft de grootste kans dat er niet alleen een plankaart komt, maar ook de realisatie-doelstellingen worden gerealiseerd door die aardige initiatiefnemers. Eén trap lager zal de gemeente Barneveld graag de locatie “Zeumeren” meenemen in de locatiekeuzes, omdat de initiatiefnemer en de grondeigenaar “Leisurelands” (voormalig overheidsorgaan voor recreatiegebieden) daarmee voor de dag kwamen. Wat heb je aan een plankaart, als het in Zeumeren vrijwel zeker is dat ook daadwerkelijk zal worden gerealiseerd. En Barneveld wil graag reeds van onder af invulling geven aan realisatie (meer dan alleen plangelegenheid) van zelfvoorziening en/of in CO2-doelen.

De kwestie “taakstelling” wordt dus zorgvuldig door overheden vermeden. Het moet aan de buitenkant lijken op eigen wil van lagere overheden. Dat moet zo, omdat anders sprake is van een overheidstaak (bijv.

vanuit Parijs). Het is wel een taak van de overheden om plaats te geven aan installaties die CO2 verminderen, maar het is geen taak om draaiende productielocaties te realiseren. Zou het een overheidstaak zijn, dan moeten de daartoe verleende diensten en producten openbaar worden aanbesteed. Het is daarom dat er nog steeds geen ministeriele realisatienorm volgens de Elektriciteitswet is. Toch dreigen de provincies met het overrulen van gemeenten. Zo ook Stan Hellegers (D66) die erop wijst dat als gemeenten hun “zaakjes niet op orde hebben” een ingreep van hogerhand riskeren. Hogerhand is hierbij de provincie Gelderland, die al bewezen heeft belangenrelaties met initiatiefnemers te onderhouden vanuit haar realisatieneurose.

Gemeente zonder draagvlak

Het “energielandschap” zal veranderen. En het is een dubieuze keus dat windmolens daar deel van moeten uitmaken. Gezien de grote visuele impact op het landschap zou je zeggen dat eerst uitgebreide afweging van mogelijke locaties op zijn plaats zou zijn. Mede gezien de beperkte windsnelheid in Gelderland, moeten de windmolens steeds hoger worden. De grootste wolkenkrabber van Nederland en de hoogste reclamepaal van McDonald’s zouden wel willen dat de overheid precies hetzelfde belang hadden als zij, zoals bij windmolenparken het geval is. In al deze gevallen is het belang van omwonenden mineur. Het zal in de ogen van goedbedoelende ambtenaren en politici toch niet zo zijn dat eigenbelang van een beperkt aantal burgers in de buitengebieden van hun domein, het grote belang van “Parijs” zouden kunnen frustreren. Doorduwen dus, middelen zijn niet relevant.

Het is begrijpelijk dat de gemeente Barneveld kiest voor duurzame energie en een plan-mer wil uitvoeren voor de keuze tussen locatie-alternatieven. Het is echter ook zo dat de gemeente Barneveld een voor realisatie veelbelovende locatie Zeumeren daarin zou willen meenemen. Dat levert vergrote kansen voor hun realisatiewensen. Vast staat echter dat die locatie zowat nihil draagvlak onder haar inwoners kan tellen. Van een gemeente mag toch verwacht worden het dichtste bij haar inwoners te staan, en dat zij hun belangen zullen vertegenwoordigen. En aanwijzing op andere locaties kan juist door duidelijkheid en draagvlak aldaar ook tot realisaties leiden. Het meenemen van de locatie Zeumeren wordt echter door de overheden en door de heer Hellegers gebracht als een eerlijk afwegingsproces. Ze stellen echter meteen dat draagvlak niet meetelt in “de goede ruimtelijke ordening”. Terwijl in de provincie deze uitspraak niet komt van de commissie Ruimtelijke Ordening (ROLGW), maar van de commissie Energie (EEM). Verder geeft de gemeente Barneveld een duidelijk signaal af, door het inschakelen van een partijdig onderzoeksbureau voor de uitwerking van de locatie-afweging. Het bedrijf Pondera Consult heeft met haar adviesafdeling en projectleider voornamelijk andere wind-initiatiefnemers als klanten, en volgt dus hun broodheren. Gezien het belang van overheden en de Raad van State bij daadwerkelijke bouw van windmolens, weet de gemeente en de heer Hellegers al hoe het zal aflopen. Ze willen echter eerst de fuik vriendelijk openen.

Participeren of buiten spel zetten

Dat draagvlak wezenlijk is voor een geslaagde en voortgaande energietransitie staat al in de Windvisie van Gelderland, en het is ook de opening van de beantwoording van Statenvragen door Gedeputeerde Staten: “draagvlak genereren en een concrete meerwaarde voor omliggende bewoners bewerkstelligen”. Door de gebleken gang van zaken bij de genoemde windparken, en ook de keuzes rond de voorbereiding van een locatie-m.e.r. rond Barneveld, organiseert de overheid echter haar eigen tegenstand. De begerigheid naar draaiende molens wordt bijna niet eens verstoep. De omvang van het aantal omwonenden en van hun bezwaren moeten in het grote spel maar wijken.

In een poging de tegenstand tegemoet te komen, stelt de overheid dat er toch wel aan participatie gedaan moet worden. Bedoeld wordt niet het participeren in de besluitvorming (procesparticipatie), maar bedoeld wordt dat er voor omwonenden gelegenheid moet zijn financiële aandelen in het windpark te kunnen nemen. Of dat er een tegemoetkoming voor het ongemak zou moeten komen. Hoe precies, dat vindt de overheid dan weer helemaal een zaak van de private partijen. En vooraf schade vergoeden of onteigenen komt niet ter sprake.

Toch zag ook Gelderland dat het beter zou moeten kunnen rond omwonenden. De provincie organiseerde in de zomer van 2018 een “atelier” om te komen tot een “Gelders Model voor participatieve windontwikkeling”. Daaraan deden natuur- en belangenorganisaties mee, evenals diverse overheden en diverse ontwikkelaars. Hoewel ontwijken nog mogelijk is, wordt de overheid vanuit dat atelier geadviseerd altijd te starten met procesparticipatie (dus ook over de locaties), te streven naar 50% lokaal eigendom en vooraf een gecombineerde visie op energie- en landschap tezamen te maken. Want een windmolen is niet niks, zij “overstijgen het landschap” al gauw. Overigens viel op dat de deelnemende windontwikkelaars vonden dat de overheden de windparken maar zou moeten aanbesteden, zij waren het zat zelf voorbarige grondcontracten te moeten afsluiten en als schuldige van omgevingsleed te worden gezien. De bedrijven vinden dus eigenlijk dat de overheid zijn eigen taakstellingen in het veld moet regelen.

In Barneveld gaat het anders: geen procesparticipatie want er wordt toch niet geluisterd naar draagvlak. Geen filtering op lokaal eigenaarschap en geen landschapsvisie (want dat lossen de onderzoekjesrapporten wel op). De bestaande en geldende gebiedsvisie Zeumeren van de gemeente Barneveld om zeep helpen: geen probleem om nu wel windmolens mogelijk te maken in Zeumeren. Een gemeentebelang dat een bondgenoot vindt in de belangen van een grondeigenaar en van een cashflow-ontwikkelaar.

Transparantie

Hoe redelijk stappen ook lijken, juist de eerste stap in de idee van een windpark in Zeumeren is dodelijk voor een transparant proces en voor een eerlijke rechtsgang. Zoals een paling beter niet in de buurt van de fuik moet komen. Het windproject Zeumeren heeft alle trekken van een slecht proces:

- De gemeente Barneveld spreekt zich niet nog voorafgaande aan willekeurige initiatieven uit over de belangen van draagvlak en landschap, integendeel wordt een “toevallig” initiatief graag meegenomen in een locatie-onderzoek
- Als onderzoekers stelt de gemeente Barneveld niet een onafhankelijk bureau aan dat nog nooit voor hen of de windindustrie heeft gewerkt aan, maar een broodknecht
- De provincie bemoeit zich er al mee, met het vooralsnog lichte dreigement dat als het gemeentelijk niet wordt geregeld, de commissie EEM van Gelderland er wel raad mee zal weten
- De gemeente Barneveld maakt niet om lokale protesten en gebrek aan draagvlak, tekenend voor een zonodig kwaadschiks doorzetten.

Kennelijk hebben de omwonenden en belangroepen rond Zeumeren het stinkdier al geroken. Hoe meer de overheid zich in bochten draait, hoe ongeruster de omwonenden worden. Tot zij uiteindelijk de frustratie oplopen dat zelfs onbehoorlijk bestuur door de Raad van State kan worden gehonoreerd vanwege kennelijk grotere belangen dan het recht van inwoners.

Wie de lessen van procesadviseurs over windenergie ter harte neemt, zorgt echter vanaf het eerste begin voor openheid en transparantie. Elke vorm van vooringenomenheid zou moeten worden afgekap, door zich eerst duidelijk te distantiëren van welke initiatiefnemers dan ook. Zij kunnen net als in de Elektriciteitswet altijd nog doorverwezen worden naar “gronden” (grondpercelen) waar een windmolenpark na systematische lokatiekeuze eventueel het beste zou passen. De gemeente zou moeten kiezen voor draagvlak en voor landschap, en in dat overleg en onderzoek past geen vooringenomenheid.

Laat de gemeente Barneveld openlijk erkennen dat het gevaar dreigt dat zij zich nu reeds veilig wanen met in de rug “Parijs” en de provincie. Sterk hen in de moed het komende proces juist met de eigen inwoners te doen, zonder zelfs de schijn van doelredeneren.

Jan Jaap Tiemersma, Angerlo

Ervaringsdeskundige van het NLVOW: Nederlandse Vereniging Omwonenden Windturbines